

Θεματικός άξονας: Ζητήματα οργάνωσης και διοίκησης
Ο ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΜΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Γερόλιμος, Μ.

Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος

Λέξεις κλειδιά: Εθνική Βιβλιοθήκη, Λειτουργία, Οργάνωση, Οικοσύστημα βιβλιοθηκών

Οι Εθνικές Βιβλιοθήκες επέχουν έναν ειδικό και ιδιαίτερο ρόλο στο οικοσύστημα των βιβλιοθηκών της κάθε χώρας. Ο ρόλος αυτός ξεκινάει από τη βασική λειτουργία κάθε εθνικής βιβλιοθήκης ως βιβλιογραφικό κέντρο και αφορά, κυρίως, την ανακάλυψη, τον εντοπισμό και την απόκτηση της εκδοτικής παραγωγής της χώρας και όχι μόνο με σκοπό τη σύνταξη της εθνικής συλλογής και της εθνικής βιβλιογραφίας. Επεκτείνεται στη λειτουργία της ως Καταλογογραφικό Κέντρο, με κύριο καθήκον την προσφορά άρτιων εγγραφών καταλόγου για χρήση από όλες τις βιβλιοθήκες της χώρας και καταλήγει στην προσφορά υπηρεσιών, με κυρίαρχο στόχο, φυσικά, την προώθηση του πολιτισμού της χώρας.

Στην εργασία, θα γίνει σύνδεση των τριών βασικών λειτουργιών που επιτελεί κάθε βιβλιοθήκη, δηλαδή α) της απόκτησης υλικού β) της επεξεργασίας και οργάνωσης των συλλογών και γ) της διάθεσης των πληροφοριών, με τη λειτουργία που οφείλει να έχει μια σύγχρονη εθνική βιβλιοθήκη. Θα αναλυθούν, δηλαδή, οι συγκεκριμένες λειτουργίες στη βάση του ειδικού σκοπού λειτουργίας μιας εθνικής βιβλιοθήκης και θα παρουσιαστούν οι σύγχρονες εκείνες δομές που οφείλει να ενσωματώσει, ώστε να μπορεί να εξυπηρετεί τον σκοπό της, δηλαδή να ηγείται του οικοσυστήματος των βιβλιοθηκών της χώρας, να εκπροσωπεί τη χώρα σε διεθνείς οργανισμούς και ενώσεις και να «προκαλεί» το ενδιαφέρον για τον πολιτισμό της χώρας, αξιοποιώντας τις σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις στον χώρο μέσω της διασύνδεσης των συστημάτων.

Στόχος της παρουσίασης είναι η κοινή κατανόηση, από τη βιβλιοθηκονομική κοινότητα της χώρας, του ρόλου της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος, των απαιτήσεων που πρέπει να υπάρχουν από αυτή και των υπηρεσιών που οφείλει να παρέχει. Σε αυτό το πλαίσιο, θα παρουσιαστεί, σύντομα, το έργο που συντελέστηκε στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος (ΕΒΕ) τα τελευταία χρόνια προς την επίτευξη του καταστατικού σκοπού λειτουργίας της.

THE PURPOSE AND FUNCTION OF A MODERN NATIONAL LIBRARY

Gerolimos, M.,

National Library of Greece

Keywords: National Library, Management, Organization, Libraries ecosystem

National Libraries hold a special and unique role in the library ecosystem of each country. This role begins with the fundamental function of every national library as a bibliographic center, mainly concerning the discovery, identification, and acquisition of the country's publishing output and beyond to compile the national collection and the national bibliography. It extends to its function as a Cataloging Center, with the primary duty of offering complete catalog records for use by all libraries in the country and culminates in providing services with the overarching goal of promoting the country's culture.

In this paper, the three basic functions that every library performs will be connected, namely a) the acquisition of materials, b) the processing and organization of collections, and c) the dissemination of information, with the function that a modern national library must have. These specific functions will be analyzed based on the special purpose of the operation of a national library, and the contemporary infrastructures it must incorporate to serve its purpose will be presented. These infrastructures enable the library to lead the country's library ecosystem, represent the country in international organizations and associations, and cultivate the interest in the country's culture by leveraging modern technological advancements in the field through system integration.

The goal of the presentation is to foster a common understanding within the country's library community of the role of the National Library of Greece, the expectations from it, and the services it must provide. Within this framework, the work that has been accomplished at the NLG in recent years to achieve its statutory purpose will be briefly presented.

Εισαγωγή

Στον χώρο των βιβλιοθηκών υπάρχει μία κινητήρια δύναμη που προκαλεί, επιτάσσει και επιταχύνει τις εξελίξεις. Πρόκειται για την τεχνολογία παραγωγής πληροφορίας η οποία, επισπεύδει, με τη σειρά της, την τεχνολογία παραγωγής τεκμηρίων. Μέσω αυτής παράγεται η πληροφορία, η αιτία που οδήγησε στην αναγκαιότητα υιοθέτησης προτύπων, ή νέων τεχνολογικών προσαρμογών, προκειμένου να ανταπεξέλθουν οι βιβλιοθήκες στις διαρκείς απαιτήσεις για περισσότερα βιβλία, όταν έπαψαν, σταδιακά, να είναι είδος πολυτελείας από ένα ακριβό και πολύτιμο αντικείμενο έγινε, μετά τον 19^ο αιώνα, ένα καθημερινό αντικείμενο χρήσης. Όσο περισσότερα βιβλία αποκτούσαν οι βιβλιοθήκες, τόσο μεγάλωναν οι συλλογές τους και, άρα, η ανάγκη για καλύτερη οργάνωση και διαχείρισή τους. Δεν είναι τυχαίο ότι πρότυπα και διαδικασίες που χρησιμοποιούνται ακόμα και σήμερα στις βιβλιοθήκες, υιοθετήθηκαν τον 19^ο αιώνα.

Ο Dewey εξέδωσε το DDC για να βοηθήσει στην οργάνωση των συλλογών, καθώς λόγω της αύξησης των συλλογών δεν επαρκούσαν οι παλαιότερες πρακτικές, π.χ. της αλφαβητικής τοποθέτησης στα ράφια. Την ίδια περίπου περίοδο υιοθετήθηκε το LCC, για τον ίδιο λόγο. Η βιβλιογραφική εκπαίδευση άρχισε να αποτελεί μια συστηματική υπηρεσία από τις βιβλιοθήκες προς τους χρήστες, γιατί έγινε κατανοητό ότι δε θα μπορούσε να καλύψει ο βιβλιοθηκονόμος τις ανάγκες αναζήτησης και ανάκτησης τεκμηρίων, λόγω του όγκου των συλλογών. Ακόμα και ο δελτιοκατάλογος, μια σημαντική εξέλιξη, με ευρεία χρήση από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, εφευρέθηκε για να καλύψει την ανάγκη εύκολης επέκτασης του καταλόγου που περιέχει μια βιβλιοθήκη.

Η σημαντικότερη, όμως, επίπτωση της τεχνολογίας παραγωγής πληροφορίας μπορεί να θεωρηθεί η ανάγκη για τη διάσωση των παραγόμενων εντύπων, η συνειδητοποίηση της οποίας οδήγησε στην ανάθεση αυτού του ρόλου στις εθνικές βιβλιοθήκες. Οι εθνικές βιβλιοθήκες αποτέλεσαν αφενός την απάντηση στο «πρόβλημα» της διαρκώς αυξανόμενης εκδοτικής παραγωγής των κρατών και αφετέρου τη λύση που ήθελε, μαζί με τη δημιουργία κρατών και την ανάπτυξη εθνικής και πολιτιστικής συνείδησης (Willison, 1989), ώστε να υπάρξει ένας τρόπος να διατηρηθεί η συλλογική μνήμη του κράτους.

Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Μια από τις πρώτες «εθνικές βιβλιοθήκες» (ΕΒ) στον κόσμο θεωρείται αυτή της Γαλλίας το 1368 ενώ η Βρετανική Βιβλιοθήκη ιδρύθηκε το 1864. Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος (ΕΒΕ) ξεκίνησε να λειτουργεί το 1829, ενώ την ονομασία της την απέκτησε το 1886 με βασιλικό διάταγμα (Demopoulos, 1982). Πολλές από τις σύγχρονες ΕΒ προήλθαν από βασιλικές βιβλιοθήκες (Vitiello, 2001), μέσα από τις οποίες συγκεντρώνονταν, κυρίως, σπάνια και πολύτιμα τεκμήρια (Line, 1980). Με το τέλος πολιτικών ζυμώσεων στην Ευρώπη, ιδρύθηκαν τα κράτη, και η οριοθέτηση πολιτικών συνόρων και η ανάπτυξη εθνικής συνείδησης οδήγησαν, επιτακτικά, στην ανάγκη δημιουργίας ΕΒ. Παράλληλα, σε άλλες περιπτώσεις, η ίδρυση ΕΒ υπήρξε ακόλουθο βιβλιογραφικών και εμπορικών αναγκών (Γερμανία), εκπαιδευτικών (Αγγλία), πολιτιστικών (Γαλλία) ή απλά αποτέλεσμα συμβιβασμών μεταξύ τοπικών κοινωνικών και ενωμένων κρατιδίων (Ιταλία) (Vitiello, 2001).

Ο ρόλος, λοιπόν, μιας ΕΒ έγκειται στη συγκέντρωση της εθνικής εκδοτικής παραγωγής, ένας ρόλος που παραμένει, ακόμα και σήμερα, ουσιώδης (Landry, 2017). Έως, ίσως, και το τέλος του 20^{ου} αιώνα, μια ΕΒ έπρεπε να καταβάλει προσπάθειες εντοπισμού των δημοσιευμάτων, λόγω των περιορισμών

του έντυπου-φυσικού κόσμου. Πλέον, αυτές οι προσπάθειες έχουν, ενδεχομένως, γίνει ακόμα πιο δύσκολες, λόγω του ψηφιακού περιβάλλοντος, της υπερπληθώρας πληροφοριών και της μεγάλης ευκολίας παραγωγής δημοσιευμάτων.

Για τις λειτουργίες μιας EB, γενικότερα, υπάρχουν διάφορες αναφορές. Ο Vitiello (2001) αναγνωρίζει ότι στον παραδοσιακό ρόλο, έχουν, σταδιακά, αναπτυχθεί τρεις διαστάσεις: η εθνική, η διεθνής και η λειτουργική. Η εθνική αφορά τη συγκέντρωση της εθνικής παραγωγής, όπως έχει διαμορφωθεί σταδιακά με πρακτικές και υπηρεσίες, όπως η κατά νόμο κατάθεση και η έκδοση της εθνικής βιβλιογραφίας. Η διεθνής σχετίζεται τόσο με την απόκτηση δημοσιευμάτων της παγκόσμιας πνευματικής παραγωγής, αλλά και της σταδιακής - και με τη βοήθεια της τεχνολογίας - ανάπτυξης συνεργασιών σε διεθνές επίπεδο. Η λειτουργική διάσταση μιας EB βοηθάει τις άλλες βιβλιοθήκες της χώρας στη βέλτιστη προσφορά υπηρεσιών μέσω της ανάπτυξης εθνικής πολιτικής και της συνεργασίας με αυτές, την υιοθέτηση προτύπων, την εκπαίδευση του προσωπικού κ.λπ.

Επίσης, έχει καταγραφεί διαφορά στην έμφαση των υπηρεσιών μιας EB, ανάλογα με το μέγεθος και την οικονομική ισχύ της χώρας που αυτή λειτουργεί. Για παράδειγμα, μια μεγάλη και οικονομικά αναπτυγμένη χώρα δίνει, συχνά έμφαση στη συγκέντρωση της εκδοτικής παραγωγής, ενώ μια λιγότερο ισχυρή οικονομικά χώρα, ίσως δώσει έμφαση στη συγκέντρωση της προφορικής ιστορίας της, καθώς η εκδοτική παραγωγή μπορεί να είναι μικρή και περιορισμένη (Brindley, 2002; Line, 1989; Lor, 1997). Για τον σκοπό λειτουργίας μιας EB σημειώνει ο Wainwright, (1993) (όπως αναφέρεται στο Stephens, 2016) ότι υπάρχουν τρεις διαστάσεις που επηρεάζουν τη λειτουργία και το μέλλον της, οι εξελίξεις στην τεχνολογία, οι εξελίξεις στην οικονομία και η ανάγκη για ανάδειξη του πολιτισμού της χώρας.

Υπηρεσίες

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι υπηρεσίες που προσφέρει μια εθνική βιβλιοθήκη επηρεάζονται από ένα σύνολο παραγόντων. Εξαρτώνται και συμβαδίζουν τόσο με τους στόχους και τις απαιτήσεις του κράτους, όσο και με εξωτερικούς παράγοντες όπως οι οικονομικές συνθήκες, η τεχνολογία, η ύπαρξη ή μη ενός καλά οργανωμένου δικτύου βιβλιοθηκών, για να αναφερθούν ορισμένοι από αυτούς. Μια από τις πρώτες καταγραφές για τις λειτουργίες μιας EB είναι αυτή του Humphreys (1966), ο οποίος ανέφερε επτά βασικές λειτουργίες για μια EB: η συγκέντρωση της εθνικής λογοτεχνικής παραγωγής, η κατά νόμο κατάθεση και η εθνική βιβλιογραφία, τα βιβλιογραφικά δεδομένα, το αρχείο καθιερωμένων όρων, η συντήρηση και διατήρηση, η διάθεση των μεταδεδομένων και η πληροφοριακή πεδία. Αντίστοιχα, ο Line (1989) αναγνώρισε βιβλιοθηκονομικές και πληροφοριακές ανάγκες τις οποίες οφείλει να καλύπτει μια EB σε εθνικό επίπεδο: συλλογή και συντήρηση της εθνικής συλλογής, διάθεση τεκμηρίων, πρόσβαση σε δημοσιεύματα, ανταλλαγή δημοσιευμάτων, πρόσβαση στην πληροφορία, υπηρεσίες σε άλλες βιβλιοθήκες, ηγεσία και συμβουλές σε άλλες βιβλιοθήκες, εκπαίδευση και κατάρτιση, έρευνα και ανάπτυξη.

Ο Lor (1997) κατέταξε τις λειτουργίες των εθνικών βιβλιοθηκών ως αυτές που σχετίζονται με τον πολιτισμό (παραδοσιακή λειτουργία), αυτές που σχετίζονται με υποδομές (σχετίζεται περισσότερες με τις τεχνολογικές εξελίξεις) και αυτές που είναι ολοκληρωμένες εθνικές υπηρεσίες για τη χώρα (μια λειτουργία που απαντάται συνήθως σε αναπτυσσόμενες χώρες). Μια διαφορετική προσέγγιση είχε στο θέμα ο Brindley (2002) καθώς πρότεινε αντί για λειτουργίες, οι EB να αναλάβουν ρόλους που θα

εξασφαλίσουν την σημαντικότητά τους στον ψηφιακό κόσμο: υποστήριξη της έρευνας, διατήρηση της πολιτιστικής, υποστήριξη της οικονομίας της γνώσης, της εκπαίδευσης, της ανάπτυξης της οικονομίας, των πολιτών και, επίσης, ηγεσία στο σύστημα βιβλιοθηκών (όπως αναφέρεται στο Stephens, 2016).

Η IFLA, σε μια έρευνα για τη λειτουργία των εθνικών βιβλιοθηκών το 2016, κατέγραψε επτά κύριες λειτουργίες: την ανάπτυξη (της εθνικής) συλλογής, τη διαχείριση των συλλογών και τα μεταδεδομένα, τη συντήρηση και τη διατήρηση, τη διάθεση των συλλογών, τις δράσεις προβολής και ενημέρωσης για τις συλλογές και τις υπηρεσίες της, συνεργασίες και συμπράξεις και τις ειδικές λειτουργίες, όπως η ανάπτυξη προτύπων, τα συνδεδεμένα δεδομένα και η πληροφοριακή παιδεία (Landry, 2017).

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, και λαμβάνοντας υπόψη τα όσα έχουν καταγραφεί μέσα από τη βιβλιογραφική έρευνα, καταγράφονται οκτώ υπηρεσίες-ρόλοι που οφείλει να προσφέρει μια σύγχρονη ΕΒ στο πλαίσιο δεδομένων συνθηκών όπως αυτών στην Ελλάδα, λαμβάνοντας υπόψη το σύγχρονο και διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον πληροφόρησης.

Σχήμα 1. Σχέση μεταξύ Καταλόγου - Εθνικής συλλογής - Εθνικής βιβλιογραφίας.

Α. Εθνική συλλογή

Πρόκειται για μια παραδοσιακή υπηρεσία με πολλά σύγχρονα στοιχεία. Για τη συγκέντρωση αυτής, μια ΕΒ οφείλει να: α) παρακολουθεί την εθνική και διεθνή εκδοτική παραγωγή, β) ενεργεί για την πρόσκτηση δημοσιευμάτων από διάφορες πηγές (όπως κατά νόμο κατάθεση, αγορές και δωρεές) γ) αναπτύξει μηχανισμό εντοπισμού αδημοσίευστων τεκμηρίων που αποτελούν σημαντικά τεκμήρια της πνευματικής παραγωγής της χώρας και δ) να εντοπίζει δημοσιεύματα που η ίδια δεν έχει στη συλλογή της αλλά θα έπρεπε. Ειδικά στην περίπτωση ΕΒ όπως η ΕΒΕ, δύσκολα θεραπεύεται η αδυναμία συγκέντρωσης δημοσιευμάτων που απουσιάζουν από τις συλλογές. Λύση μπορεί να δώσει ο συλλογικός κατάλογος, στον οποίο, αθροιστικά, συσσωρεύεται η εθνική συλλογή μέσα από τη συλλογική δύναμη

των βιβλιοθηκών της χώρας και όχι μόνο. Προς αυτήν την κατεύθυνση, η ΕΒΕ δημιούργησε τον Συλλογικό Κατάλογο Ελληνικών Βιβλιοθηκών το 2018, αλλά ποικίλα ζητήματα δεν έχουν επιτρέψει την παραγωγική του λειτουργία.

Β. Εθνική βιβλιογραφία

Η σύνταξη και δημοσίευση της εθνικής βιβλιογραφίας αποτελεί άλλη μία από τις παραδοσιακές λειτουργίες μιας ΕΒ¹. Κάθε χώρα εφαρμόζει διαφορετικές πρακτικές στη συγκέντρωση, επεξεργασία, σύνταξη και δημοσίευσή της. Αυτή μπορεί να αφορά μόνο την καταγραφή έντυπων ή και ηλεκτρονικών δημοσιευμάτων, τον περιορισμό σε μονογραφίες και περιοδικές εκδόσεις ή την συμπερίληψη εφημερών, γκρίζας βιβλιογραφίας, κ.λπ. Η ΕΒΕ από το 2022 έχει δημοσιεύσει τις αρχές πάνω στις οποίες συντάσσεται η εθνική βιβλιογραφία της χώρας². Επίσης, τις τελευταίες δεκαετίες, λόγω των ευκολιών της τεχνολογίας, αρκετές εθνικές βιβλιοθήκες, όπως και η ΕΒΕ³, έχουν επιλέξει να μη δημοσιεύουν την εθνική βιβλιογραφία, αλλά αυτή να αποτελεί κομμάτι του δημοσίου καταλόγου.

Γ. Βιβλιογραφικά δεδομένα

Ως βιβλιογραφικά δεδομένα νοούνται όλα τα δεδομένα που παράγονται κατά τη βιβλιογραφική επεξεργασία των τεκμηρίων, με στόχο τη σύνθεση συλλογών και τη δημιουργία καταλόγων. Στην ευρύτερη έννοιά τους, βιβλιογραφικά δεδομένα, πέραν των μεταδεδομένων της περιγραφικής και θεματικής καταλογογράφησης, νοούνται και τα δεδομένα που περιγράφουν φυσικά ή συλλογικά πρόσωπα, γεωγραφικά ονόματα κ.λπ. με διακριτή διαχείριση ως καθιερωμένοι όροι. Βασική υποχρέωση κάθε ΕΒ πρέπει να θεωρείται η ελεύθερη πρόσβαση στα βιβλιογραφικά δεδομένα που παράγονται μέσα από τους καταλόγους τους, ενώ, πιο πρόσφατα, μεγάλες εθνικές βιβλιοθήκες, π.χ. η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσο, διαθέτουν βιβλιογραφικά δεδομένα των συλλογών τους μέσω ειδικών αποθετηρίων ή/και ως μαζικά σύνολα δεδομένων (bulk datasets).

Δ. Αρχείο καθιερωμένων όρων

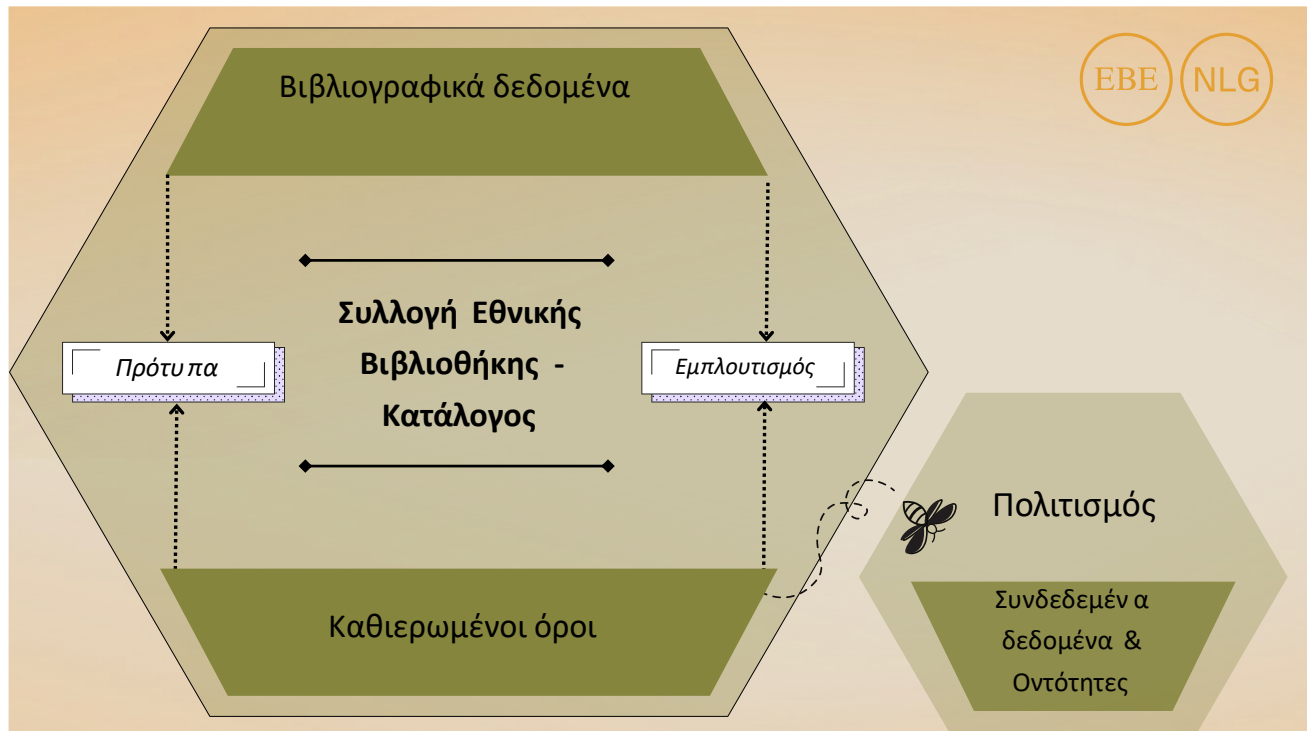
Η σύνταξη, επιμέλεια και διάθεση του αρχείου καθιερωμένων όρων αποτελεί, παραδοσιακά, μια σημαντική υπηρεσία την οποία οφείλει να προσφέρει κάθε ΕΒ. Σε εθνικό επίπεδο, η σημασία του αρχείου καθιερωμένων όρων συνοψίζεται στον διαμοιρασμό με άλλες βιβλιοθήκες και στην κοινή πρακτική σε εθνικό επίπεδο. Σε διεθνές επίπεδο, κάθε ΕΒ οφείλει να αποτελεί έγκυρη πηγή πληροφόρησης για δημιουργούς και έργα της χώρας. Αυτή η λειτουργία έχει γίνει ακόμα πιο σημαντική τα τελευταία χρόνια, καθώς η τεχνολογία επιτρέπει τη διασύνδεση μεταξύ διαφορετικών αρχείων καθιερωμένων όρων, όπως το VIAF, ή και τη σύνδεσή τους με διαφορετικού τύπου λεξιλόγια, όπως, για παράδειγμα συμβαίνει με τα συνδεδεμένα δεδομένα (linked data). Στο πλαίσιο αυτό, το αρχείο καθιερωμένων όρων μιας ΕΒ έχει μια αυξημένη και σημαντική λειτουργία: την προώθηση του πολιτισμού της χώρας, μέσω της γλώσσας εφόσον, πλέον, εγγραφές ενός ονόματος διατίθενται με έναν ενιαίο τρόπο, οι άνθρωποι, αλλά και οι μηχανές, μπορούν να βλέπουν την απόδοση ενός ελληνικού ονόματος σε διάφορες άλλες γλώσσες. Για τον λόγο αυτό, η ΕΒΕ συστηματικά αποδίδει τα ελληνικά ονόματα με δύο πρότυπα

¹ Αναλυτικές πληροφορίες για το θέμα μπορεί να αναζητήσει ο ενδιαφερόμενος αναγνώστης στο Common Practices for National Bibliographies in the Digital Age (2022) που έχει εκδόσει η IFLA, διαθέσιμο εδώ: <https://repository.ifla.org/items/ddec9b15-302e-42fe-b494-ebd160c4e9e6>.

² Βλ. http://wiki.publiclibrary.gr/index.php/Πολιτική_EEB.

³ Ενδεικτικά, η ΕΕΒ του 2024 είναι διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://koha.nlg.gr/cgi-bin/koha/opac-search.pl?idx=&q=1&sort_by=relevance_dsc&count=20&limit=nationalbibl:2024

μεταγραμματισμού, το ALA-LC Romanization tables for Greek και το ISO 843:1997. Έτσι, αυξάνει τη δυνατότητα ταυτοποίησης ελληνικών ονομάτων με τις ξένες αποδόσεις τους και, μέσω αυτής της ταυτοποίησης, διευκολύνει τη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού. Στο προσεχές μέλλον, με τη διαφαινόμενη χρήση των συστημάτων διαχείρισης οντοτήτων (entity-based systems), θα αυξηθεί εκθετικά αυτή η δυνατότητα, καθώς θα συνδέονται, πέρα από τα ονόματα, τίτλοι των βιβλίων και άλλα περιγραφικά δεδομένα με αποδόσεις σε άλλες γλώσσες και λεξιλόγια.

Σχήμα 2. Υπηρεσίες μιας σύγχρονης εθνικής βιβλιοθήκης.

Ε. Συντήρηση και διατήρηση

Η διατήρηση των τεκμηρίων στο διηνεκές είναι μια στοιχειώδης υποχρέωση για κάθε ΕΒ, ειδικά για τα τεκμήρια των συλλογών της που αποτελούν την εθνική συλλογή. Η διατήρηση, η πρόληψη, δηλαδή, μέσω κατάλληλων ενεργειών για τη διασφάλιση της καλής κατάστασης των τεκμηρίων, ταυτόχρονα με τη συντήρησή τους, δηλαδή την αποκατάσταση τυχόν φθορών όπως επέρχονται λόγω του χρόνου ή της χρήσης, εξασφαλίζουν ότι η εθνική συλλογή θα είναι διαθέσιμη στις επόμενες γενεές. Από τον 21^ο αιώνα και έπειτα, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η διατήρηση των ψηφιακών δεδομένων και μεταδεδομένων, γνωστή ως ψηφιακή διατήρηση (digital preservation).

ΣΤ. Εμπλουτισμός και διαχείριση των μεταδεδομένων

Τις τελευταίες δεκαετίες, λόγω των δυνατοτήτων της τεχνολογίας των συστημάτων των βιβλιοθηκών και της παραγωγής και διακίνησης πληροφοριών στο Διαδίκτυο, οι βιβλιοθήκες καλούνται να διαχειριστούν και να αξιοποιήσουν δεδομένα από διάφορες συλλογές. Οι ΕΒ, λόγω της θέσης που κατέχουν, έχουν αρχίσει να αξιοποιούν προϋπάρχοντα δεδομένα (legacy data), όπως MARC εγγραφές, και να τα εμπλουτίζουν ή και να τα μετασχηματίζουν, ώστε να είναι αξιοποιήσιμα μέσα από νέες τεχνολογίες και πρότυπα. Για παράδειγμα, ΕΒ έχουν μεταφέρει τα βιβλιογραφικά δεδομένα σε περιβάλλον συνδεδεμένων δεδομένων και έχουν εμπλουτίσει το περιεχόμενό τους ώστε, π.χ. να συνδέονται με άλλα

λεξιλόγια⁴. Η ΕΒΕ έχει σχεδιάσει και ολοκληρώσει δύο σημαντικά σχετικά έργα: εμπλούτισε αναδρομικά τα βιβλιογραφικά της δεδομένα με πληροφορίες, όπως URI, προετοιμάζοντάς τα για εναρμόνιση με νέα λεξιλόγια και οντολογίες, και, μετέτρεψε τμήμα του αρχείου καθιερωμένων όρων της σε RDA/RDF (Zarounidou et al., 2024). Παράλληλα, οι εγγραφές καθιερωμένων όρων της ΕΒΕ είναι διαθέσιμες από τον Μάρτιο του 2020 στο VIAF⁵.

Z. Πρότυπα και προτυποποίηση

Κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα η χρήση και η υιοθέτηση προτύπων αποτέλεσε μια βασική εξέλιξη στον χώρο των βιβλιοθηκών που εξασφάλισε κοινές πρακτικές σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, διαλειτουργικότητα μεταξύ συστημάτων και διεθνή συνεργασία. Ο ρόλος μιας ΕΒ εντός της χώρας είναι να ενισχύει, να καθοδηγεί και να παροτρύνει τις βιβλιοθήκες για την υιοθέτηση και την αξιοποίηση προτύπων. Εάν διαθέτει τους πόρους, τότε μπορεί να αναπτύξει δικά της πρότυπα, ή να προσαρμόσει διεθνή σε ένα εθνικό πλαίσιο. Τα πρότυπα που μπορεί να προωθεί μια ΕΒ καλύπτουν ένα εύρος δραστηριοτήτων όπως α) βιβλιοθηκονομικές εργασίες (καταλογογράφησης, ταξινόμησης κ.λπ.), β) περιγραφής άλλων τύπου υλικού (π.χ. αρχειακό, εφημέρα κ.λπ.) γ) συντήρησης – διατήρησης υλικού, δ) πληροφοριακής παιδείας. Από το 2022 η ΕΒΕ έχει προχωρήσει σε δύο πολύ σημαντικές ενέργειες: α) προσάρμοσε στην ελληνική γλώσσα τους κανόνες του νέου RDA, δίνοντας, έτσι, την ευκαιρία σε όλες τις βιβλιοθήκες της χώρας να την ακολουθήσουν στην επιλογή της για υιοθέτηση του προτύπου και β) δημοσίευσε την πολιτική βιβλιογραφικής επεξεργασίας σε MARC21, το οποίο η ίδια υιοθέτησε την ίδια περίοδο έτσι μπορούν να την ακολουθήσουν όλες οι υπόλοιπες βιβλιοθήκες, προκειμένου ως χώρα να υιοθετηθεί ένας μορφότυπος επεξεργασίας βιβλιογραφικών δεδομένων. Στο πλαίσιο της προτυποποίησης και της από κοινού χρήσης προτύπων, οι εθνικές βιβλιοθήκες παρέχουν εκπαίδευση σε επαγγελματίες του χώρου.

Η. Δίκτυα, οικοσύστημα & μια εθνική βιβλιοθήκη

Τα δίκτυα, τυπικά ή και άτυπα, υπήρξαν η απάντηση των βιβλιοθηκών σε ολοένα και αυξανόμενα ζητήματα διαχείρισης και εξασφάλισης πόρων. Κάθε ΕΒ έχει, φύσει και θέσει, τον ηγετικό ρόλο εντός του οικοσυστήματος των βιβλιοθηκών της χώρας. Το οικοσύστημα αυτό αποτελείται, a priori, από όλες τις βιβλιοθήκες της χώρας και συμπεριλαμβάνει τα άτομα, τις συλλογές, τα κτήρια και τον εξοπλισμό τους. Μια ΕΒ οφείλει να ηγείται ή/και να συμμετέχει σε δίκτυα βιβλιοθηκών, δηλαδή σε οργανωμένες και επί τούτου διαρθρωμένες λειτουργικές δομές με συγκεκριμένο σκοπό λειτουργίας και στόχους επίτευξης. Επίσης, οφείλει να εκπροσωπεί επάξια τη χώρα στα διεθνή φόρα και να μεταφέρει εντός του οικοσυστήματος τεχνογνωσία από άλλες χώρες. Αντίστοιχα, οφείλει να καθιστά γνωστές εξελίξεις και πρωτοβουλίες σε εθνικό επίπεδο σε ένα διεθνές ακροατήριο. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η ΕΒΕ, με τον ν. 4452/2017 ηγείται του Εθνικού Δικτύου Βιβλιοθηκών. Στο πλαίσιο αυτό έχει οργανώσει διάφορες δράσεις για την ανάπτυξη και την υποστήριξη του Δικτύου, όπως το Έργο της Υποστήριξης των Δημοσίων Βιβλιοθηκών⁶, το Δίκτυο Ανταλλαγών και Δωρεών⁷ και η Καλοκαιρινή

⁴ Βλ. ενδεικτικά τις Εθνικές Βιβλιοθήκες Γαλλίας και Ισπανίας στο <https://data.bnf.fr> και <https://datos.bne.es> αντίστοιχα.

⁵ Βλ. σχετικές πληροφορίες στο <https://viaf.org/viaf/partnerpages/GRATEVE.html>.

⁶ Βλ. <https://www.nlg.gr/static-page/libraries-opacs>.

⁷ Βλ. <https://antallagi.nlg.gr>.

Εκστρατεία Ανάγνωσης⁸. Από το 2014 και έπειτα, συμμετέχει ενεργά στην IFLA, και σε διάφορους διεθνείς οργανισμούς, όπως το EURIG και το EDUG.

Συμπεράσματα

Μια ΕΒ έχει έναν πολύπλευρο ρόλο να διαδραματίσει και πολύ-επίπεδες υπηρεσίες να προσφέρει. Πέραν της όποιας ιστορικής και εθνικής συνέχειας, εξωγενείς παράγοντες επηρεάζουν σημαντικά τη λειτουργία της, ενώ οφείλει να προσαρμόζεται στις εθνικές απαιτήσεις, καταρχάς, και να εναρμονίζεται με τις διεθνείς εξελίξεις στη συνέχεια. Οι υπηρεσίες που προσφέρει μια ΕΒ μπορούν να έχουν μια διαβάθμιση, από τις απαραίτητες έως και τις χρήσιμες, όπως καταγράφονται παρακάτω:

Ουσιαστικές υπηρεσίες

Εθνική συλλογή	Εθνική βιβλιογραφία
Βιβλιογραφική επεξεργασία & δεδομένα	Κατά νόμο κατάθεση
Δίκτυα και δικτύωση	Πρόσκτηση υλικού
Καθιερωμένοι όροι	

Σημαντικές υπηρεσίες

Συντήρηση – Διατήρηση υλικού	Διεθνείς αριθμοδοτήσεις
Ψηφιοποίηση και ψηφιακές συλλογές	Συνδεδεμένα δεδομένα
Κυκλοφορία υλικού	Πρότυπα και προτυποίηση

Χρήσιμες υπηρεσίες

Εκδηλώσεις και προβολή συλλογών
Εκπαίδευση επαγγελματιών
Συλλογές μεταδεδομένων

Σχήμα 3. Διαβάθμιση υπηρεσιών μιας εθνικής βιβλιοθήκης.

Εάν τελικά, μια ΕΒ επιλέξει να δώσει έμφαση σε κάποιες ή όλες αυτές τις υπηρεσίες, είναι μια διαδικασία που άμεσα εξαρτάται από τις επιλογές της ίδιας και της χώρας που λειτουργεί. Ωστόσο, δε νοείται, ουσιαστικά μια ΕΒ που δεν ενεργεί με πρωτοβουλίες για τη δημιουργία και διάδοση της εθνικής συλλογής. Από αυτή την αναγκαιότητα προκύπτουν, επί της ουσίας, οι υπόλοιπες υπηρεσίες που καλείται αυτή να προσφέρει.

Αναφορές

- Brindley, L. J. (2002). The Role of National Libraries in the Twenty-First Century. *The Bodleian Library Record*, 17(6), 464–481. <https://doi.org/10.3828/BLR.2002.17.6.464>
- Demopoulos, J. (1982). The History of the National Library of Greece. In *Libr. Rev.*
- Humphreys, K. W. (1966). National library functions. *UNESCO Bulletin for Libraries*, 20(4), 158–168.
- Landry, P. (2017). National libraries' functions: results from the 2016 survey of national libraries' functions. *IFLA World Library and Information Congress, 1997*, 1–7. <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001095/109568eo.pdf>
- Line, M. B. (1980). The Role of National Libraries: A Reassessment. *Libri*, 30(1), 1–16.

⁸ Βλ. <https://www.nlg.gr/static-page/kalokairini-ekstrateia-anagnosis-kai-dimioyrgikotitas>.

- Line, M. B. (1989). National library and information needs. In *Line, Maurice B.*
- Lor, P. J. (1997). Guidelines for legislation for national library services. In *UNESCO* (pp. 1–86).
- Stephens, A. (2016). Functions, tasks and roles of national libraries in the 21st century. *Alexandria: The Journal of National and International Library and Information Issues*, 26(2), 145–198.
<https://doi.org/10.1177/0955749016653031>
- Vitiello, G. (2001). National Libraries: The Concept and the Practice, 1700–2000. *Alexandria: The Journal of National and International Library and Information Issues*, 13(3), 139–151.
<https://doi.org/10.1177/095574900101300302>
- Wainwright, E. (1993). The National Library in an Electronic Age: Dinosaur or Catalyst? *Alexandria: The Journal of National and International Library and Information Issues*, 5(2), 111–118.
<https://doi.org/10.1177/095574909300500203>
- Willison, I. R. (1989). *The National Library in Historical Perspective* (Vol. 24, Issue 1). Winter.
<https://www.jstor.org/stable/25542121?seq=1&cid=pdf->
- Zapounidou, S., Ioannidis, L., Gerolimos, M., Koufakou, E., & Bratsas, C. (2024). Entity Management Using RDA and Wikibase: A Case Study at the National Library of Greece. *Journal of Library Metadata*, 24(2), 111–131. <https://doi.org/10.1080/19386389.2024.2307208>